

УДК 57.011+316.612

ТЕОРІЯ ДЛЯ ВСІХ (ДО 200-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ЧАРЛЬЗА ДАРВІНА)

С. М. Геник

*Івано-Франківський національний медичний університет,
кафедра загальної хірургії; 76000, м. Івано-Франківськ, вул. Галицька, 2;
тел. +380 (342) 52-82-40; e-mail: sgenyk@rambler.ru*

Проаналізовано вплив еволюційного вчення Ч. Дарвіна на розвиток наукової думки XIX-XX століть.

Ключові слова: *теорія еволюції, природний добір, генетика, Чарльз Дарвін.*

Сьогодні Ч. Дарвіна знають майже усі люди на Землі. Науковий світ вважає його найвидатнішим біологом усіх часів. Чарльз Дарвін – творець еволюційного вчення, яке отримало назву “дарвінізм” і стало світоглядом багатьох поколінь. Тому тепер еволюцію викладають як практичну дисципліну, за допомогою якої можна досягнути розуміння, як резистентності до ліків, так і до динаміки цін на рибу.

Міркування, здогади щодо єдності та розвитку живої і неживої природи висловлювали ще античні мислителі. Їхні уявлення знайшли подальший розвиток у працях філософів і природодослідників XIX століття, коли сформувався трансформізм – вчення про мінливість видів рослин і тварин, а в 1809 р. Ж.Б. Ламарк опублікував книгу “Філософія зоології”, в якій виклав своє еволюційне вчення.

Перший ректор Київського університету професор Максимович М.О., автор чотирьох підручників із зоології та ботаніки стверджував, що в природі не буває двох абсолютно однакових особин. Вони відрізняються один від одної і тим більше, чим більш відмінні умови їх існування. Він вважав, що тривалі впливи обумовлюють стійкіші зміни організмів, які успадковуються, внаслідок чого виникають нові види.

Геній Ч.Дарвіна полягав в тому, що він об’єднав у свою теорію еволюції розрізнені факти в єдину струнку систему.

Теорія еволюції призвана об’єднувати минуле, теперішнє і майбутнє, що Дарвін зробив в максимально простій формі. Його праця “Походження видів” доступна кожній освіченій людині, яка може одержати задоволення від книги.

Дуже важливим є те, що спадок Дарвіна безпосередньо співвідноситься з тим, як здійснюється державна політика, і навіть час від часу з тим, який вибір ми робимо в житті.

В відповідності до еволюційної теорії надмірне виловлювання риби призводить до виснаження її запасів, а безконтрольне споживання антибіотиків – до стійкості патогенних мікроорганізмів. Це ж справедливо стосовно законодавства і законодавців. Багато сучасних захворюю-

вань, таких як діабет, ожиріння або аутоімунні порушення частково стали наслідком протистояння генів людини умовам зовнішнього середовища, які змінюються швидше, ніж наш геном. Розуміння цієї диспропорції може допомогти переконати пацієнта змінити дієту у відповідності з генетичною спадщиною, яка робить нас не здатними засвоювати зайві рафіновані вуглеводи і насичені жири, що містяться у деяких стравах.

Таким чином, еволюція органічного світу створена Ч.Дарвіном стала найбільшим досягненням природничо-наукової думки ХІХ ст.

Цей геніальний вчений народився 12 лютого 1809 року в Штрусбері (Англія). Дід Чарльза – Ераз Дарвін був всебічно обдарованою особистістю (учений, медик і поет). Один із перших висловив ідею про еволюцію. Про свого батька, також обдарованого лікаря, Чарльз згадував як про “найрозумнішу людину, що володіла дивовижною здатністю до спостереження і такою глибокою симпатією до людей, якої він ніде і ніколи не зустрів”. Навчаючись у школі з 1818 по 1825 роки, він, за власним визначенням, нічому не навчився, “тому, що вона була занадто класичною”. Вступ до медичного факультету Единбургського університету, а пізніше (за наполяганням батька) – на богословський в Кембриджі, також не вельми збагатили допитливого юнака знаннями. З книг, які йому доводилось за цей час вивчати, Чарльз згадував лише праці відомого богослова Пелі, який використовував у навчальному процесі унікальні експонати зоологічного музею Оксфордського університету. Мабуть, це і спонукало Ч.Дарвіна до наукового пояснення змін органічного світу, які до того часу перебували винятково у сфері уваги теологів. Іншою книгою, яка справила на нього сильне враження, була праця Дж.Гершеля “Попередні міркування до вивчення природознавства”. У своїй автобіографії Ч.Дарвін визнав, що читання цієї книги викликало в нього гаряче бажання “закласти і свій скромний камінчик у велику споруду природознавства”. Тяга до далеких мандрівок сформувалася у Ч.Дарвіна під впливом ознайомлення з маршрутним щоденником Гумбольдта та університетських професорів – ботаніка, геолога й астронома, які не мислили своєї творчої діяльності без наукових експедицій.

Чарльз не проявляв раннього прагнення до навчання. Важливою подією у подорожуванні стали враження від величезної різноманітності біологічних видів у тропічній Бразилії і знахідок скаменілостей. В цій подорожі, що тривала 57 місяців не було великих прозрінь, але зібрану під час плавання колекцію матеріалів сьогодні назвали б величезною базою даних. Вона включала 368 сторінок нотаток із зоології, 1383 сторінки нотаток із геології, щоденник спостережень, об’ємом 770 сторінок, а також взірці 1529 біологічних видів в місткостях зі спиртом і 3907 висушених взірців, не кажучи вже про живих черепях з архіпелагу Га-лапагос.

Через декілька років після повернення з експедиції молодий Чарльз одружився зі своєю племінницею Емі Веджвуд і незабаром переїхав до купленого ним загороднього помістя, сади і оранжереї якого стали ла-

бораторією, де внаслідок фінансової забезпеченості сім'ї він міг спокійно продовжувати свою роботу. Незрозуміле захворювання з різними симптомами від головного болю до м'язових спазмів і серцебиття змусило Ч.Дарвіна відмовитися від думки про нові експедиції і продовжувало його мучити до самої смерті.

Тут, в замиському помешканні, він написав декілька важливих праць, зокрема “Журнал подорожі на “Біглі”, що сприяло різкому зростанню популярності автора в широких колах громадськості, книгу “Про будову і розташування коралових островів” і, особливо, монографію “Про усоногих раків нині живущих і викопних”. В цих працях автор проявив себе глибоким, високоерудованим, талановитим дослідником. В 1868 році Ч. Дарвін опублікував працю “Зміни домашніх тварин і культурних рослин”, в якій узагальнив широкий фактичний матеріал з еволюції органічних форм, накопичений людством у процесі багатовікової господарської діяльності.

Праця “Проходження видів шляхом природного добору або збереження порід у боротьбі за життя” розійшлася за один день. Це тому, що голови читачів уже були підготовлені до постулатів книги. З часу опублікування цієї книги ідея еволюції стала панівною в усіх галузях знання. В 1868 році з'явилося двотомне видання Ч.Дарвіна “Приручені тварини і культурні рослини”, в якому проаналізовано явища мінливості і спадковості як дві сторони природного добору, що також мало неабиякий успіх. В своїх творах Ч.Дарвін висвітлював багато питань біології, геології, проблем суспільного і політичного життя південноамериканців, індіанців і африканців. Він також розробив теорію походження коралових рифів, проблему антропогенезу.

Помер Ч.Дарвін 19 квітня 1882 року. Сім'я вирішила не влаштовувати пишних похоронів, але 20 членів громади написали петицію настоятелю Вестмінстерського абатства з проханням поховати свого геніального співвітчизника в цьому абатстві.

Похорони відбулися 26 квітня 1882 року. До Вестмінстера на поховання приїхали представники Франції, Німеччини, Італії, Іспанії, Росії, члени академії і наукових товариств, друзі і прихильники. В похоронній процесії першими йшли члени королівської сім'ї, друзі несли труну, завершували процесію представники академії, університетів, наукових товариств. Труну Дарвіна опустили за два кроки від могили Ісаака Ньютона. По дорозі додому син Дарвіна Уільям сказав братові Франциску: “Сподіваюсь, мої слова не прозвучать недоречно, але уяви собі, які захоплюючі бесіди будуть кожної ночі вести наш батько і сер Ньютон, коли з настанням ночі собор спустіє і затихне”.

Дарвін приголомшив світ, зробивши глибокий нищівний удар по середньовічних уявленнях про світ і людину. Він був, насамперед, ученим і в ім'я наукової істини жертвував своїм спокоєм, особистим благополуччям, переконаннями. Його філософія, світогляд, ідеї, думки і сьогодні борються проти мракобісся, невігластва та забобонів. Він впровадив історичний метод у вивчення природи, обґрунтував реальність і

дискретність виду, вказав на єдність і безперервність та переривчастості у виникненні видів, вирішив проблему випадкової зміни та необхідності еволюції, розкрив невизначеність випадкових змін під дією природного добору.

Праці Ч. Дарвіна – це переломний момент в історії біології і природознавства. Він розкрив наукові основи рушійних сил органічної еволюції і цим утвердив історичний метод пізнання. Порівняльна анатомія і ембріологія пішли шляхом виявлення спільних ознак у будові організмів, пов'язаних з їхньою філогенетичною спорідненістю.

Нові відкриття і здобутки біології змушують кожне наступне покоління біологів по-новому сприймати і тлумачити закономірності еволюційного процесу. Водночас, магістральний напрям розвитку еволюційної біології належить ідеям закладеним Ч. Дарвіним.

Все життя Ч. Дарвін досить багато працював. Вже будучи зовсім хворим, незадовго до смерті, виявляючи велику волю до життя, він написав ще дві праці для Ліннеєвського товариства, одна – про його дослідження коренів, друга – про хлорофілові зерна.

Розуміння та інтерпретація Ч. Дарвіним еволюції, тому призвели до появи теорії, яка і сьогодні залишається об'єктом наукових обговорень і дискусій.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 22.12.2009 р.
Рекомендовано до друку д.м.н., професором **Боцюрком В.І.***

THEORY FOR EVERYBODY (TO 200-ANYVESARY OF CHARLES DARVIN BIRTH)

S. M. Genyk

*Ivano-Frankivs'k national medical university;
department of general surgery; 76000, Ivano-Frankivs'k, st. Galich, 2;
ph. +380 (342) 52-82-40; e-mail: sgenyk@rambler.ru*

Influence of evolutionary study Ch. Darwin is analysed on development of scientific opinion of XIX-XX centuries.

Keywords: *evolutionism, natural selection, genetics, Charles Darwin.*